Vartofta härad

226. Hömbs sn, Påvarp

Pl. 176

Litteratur: G. Granberg, Skrivelse t. Statens historiska museum $^{23}/_{9}$ 1938 (ATA); Th Larsson, Skrivelse t. Riksantikvarieämbetet $^{10}/_{10}$ 1938 (ATA); Sveriges Geologiska Undersökning, Skrivelse t. Riksantikvarieämbetet $^{9}/_{6}$ 1939 (ATA); H. Jungner, Skrivelse t. Riksantikvarien $^{12}/_{7}$ 1939 (ATA).
Äldre avbildning: Osign. teckning (ATA).

En fragmentarisk brynsten av skiffer, 14,2 cm lång, 4,3 cm bred, med runliknande tecken tillvaratogs 1916. 1939 befann sig föremålet i privat ägo hos notarien Thomas Larsson, Bogstorp, Tidaholm. Nuvarande förvaringsort är trots efterforskning okänd. Föremålet behandlas under Vg 208, ett stycke av ett skifferbryne med en inskrift av samma typ.

227. Suntaks sn, kyrkan. Nu i Västergötlands museum, Skara

Pl. 175

Litteratur: T 79. [M. H. Hultin,] Iakttagelser af fornlemningar under en resa genom Tweta och Mo Härader af Jönköpings och Wartofta Härad af Skaraborgs Län [1856?] (ATA); G. Brusewitz, Brev t. ordf. i Västergötlands Fornminnesförening $^{27}/_{6}$ 1882 (VFA); Suntaks församlings kyrkostämmoprotokoll $^{3}/_{9}$ 1882 (i kyrkoarkivet); S. Welin, Beskrivning av Suntaks kyrka 1891 (ATA); Västergötlands museums inventarium nr 1594; Riksantikvarien (Otto Janse), Skrivelse t. kyrkoherde

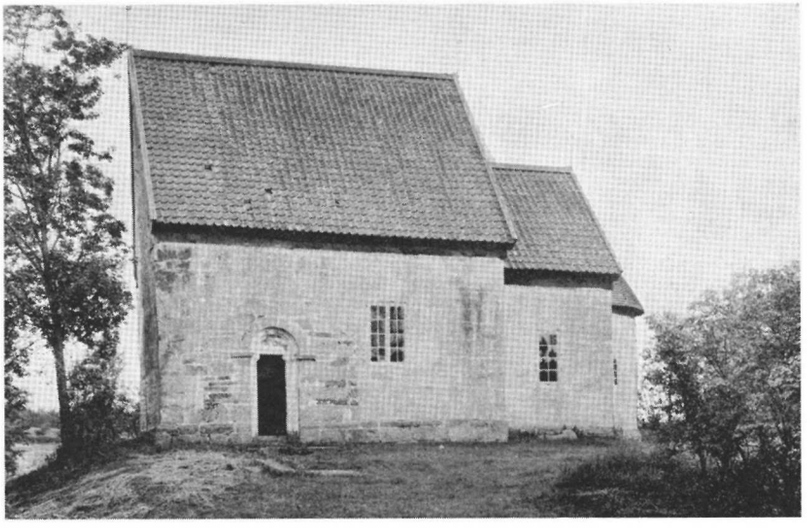

Fig. 346. Suntaks gamla kyrka. Foto I. Anderson 1944.

Fig. 347. Suntaks gamla kyrka, korpartiet.
Foto I. Anderson 1944.

K. A. O. Dahlgren $^{1}/_{5}$ 1912 samt Dahlgrens svar $^{20}/_{5}$ 1912 (ATA); W. Karlsson, Studier i Sveriges medeltida möbelkonst (1928), s. 20, 112f.; H. Jungner, Anteckningar $^{3}/_{8}$ 1933, $^{12}/_{8}$ 1938 (ATA); Skara stift i ord och bild (1949), s. 713.

Äldre avbildning: G. Brusewitz, laverad blyertsteckning (rekonstruktionsbild; ATA).

En medeltida korstol, som nu förvaras i Västergötlands museum med inv.nr 1594 men som tidigare har tillhört Suntaks gamla kyrka, bär på ryggstödets framsida i gavelfältet en kort runinskrift.

Suntaks gamla kyrka från senare hälften av 1100-talet, sedan 1948 Vitterhetsakademiens egendom, blev ödekyrka i och med att församlingens nya kyrka togs i bruk 1902. Fig. 346 och 347. Långt dessförinnan hade stolen emellertid överlämnats i museal vård. I församlingen hölls den $^{3}/_{9}$ 1882 en extra kyrkostämma, varom protokollet meddelar: »Kyrkostämman var lyst för att besluta om bästa sättet att åt efterkommande bevara de fornsaker som kyrkan eger och som i den fuktiga sakristian der de förvaras snart nog gå sin förvandling till mötes. Wid överläggning härom fattades det beslut att den gamla korpallen jemte 16 stycken adliga vapen skulle som deposita öfverlemnas till Westergötlands Fornminnesförening att i Edåsa kyrka, som dertill blifvit upplåten, förvaras; och lofvade ordföranden att draga försorg om nämnde sakers dit forslande.» G. Brusewitz har av ett brev till fornminnesföreningens ordförande den $^{26}/_{6}$ 1882 att döma redan före det formella beslutet ordnat med transporten av stolen till föreningens kyrkliga museum i Edåsa: »Låt mig hoppas att vårdaren af Edåsa museum i rätter tid afhemtat piesen från jernbanestationen, att den ej fått stå qvar der som ett spektakel för de okunnige. Jag skref till honom med samma jag afsände den.» Till museet i Skara flyttades stolen den $^{7}/_{10}$ 1910 enligt inventariebilagan.[1]

[1] En hänvändelse från Riksantikvarien till församlingen den $^{1}/_{5}$ 1912 angående inköp för Statens historiska museum av stolen och kyrkans gamla dopfunt, nu i nya kyrkan, för sammanlagt 600 kronor ledde icke till någon ändring av tidigare dispositioner.

Tidigast tycks stolen vara nämnd i författaren M. H. Hultins reseberättelse 1856(?), men utan att runinskriften anmärkts: »I kyrkan en gammal stol, som säges warit biktstol(?) af groft arbete i träd. På ena karmen ett djurhufwud, det andra borta.» Däremot har runinskriften observerats av G. Brusewitz, som i brevet den $^{27}/_{6}$ 1882 relaterar ett uttalande om densamma av G. Stephens.

Materialet i stolen är furu. Stolens höjd är 120 cm, bredd 82 cm och djup 41 cm, allt yttermått. Runinskriften är 8 cm lång, inskuren med kniv, grund men på det hela taget tydlig. Runorna äro 2 cm höga.

Inskrift:

ave : maria grakia
· 5 10

»Ave Maria gratia.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Alla **a**-runor (1, 5, 8, 11, 14) ha ensidig bst. R. 2 är en stungen **u**-runa, till formen alltså identisk med en vedertagen **y**-runa men av textinnehållet att döma här avsedd att återge *v*. R. 3 har en mycket kort, huvudsakligen högersidig, nedåt höger lutande bst; runan torde vara **e** eller möjligen **æ**; någon dubbelsidig **a**-bst, som regelrätt skulle ge runan ljudvärdet *æ* finns icke. Sk efter r. 3 består av två korta streck ansatta i runföljdens över- respektive underkant. Bst till 6 **r** och till 10 **r** ansluter på mitten till hst. 9 **g** är tydligt stungen. R. 12 är en tydlig **k**-runa, ej stungen.

Av tidigare granskare (Torin, Jungner) uppfattas r. 3 som **æ** med dubbelsidig, nedåt höger lutande bst (ᛋ). I övrigt överensstämma läsningarna med ovanstående.

Inskriften utgöres alltså av änglahälsningens början (Luk. 1: 28). 12 **k** står för **c**, som har större frekvens i runbeläggen på ordet. Även stavningar med **t** och **s** förekomma. Se härom Vg 258. Exempel på **k**-runans användning i motsvarande ställning äro Sm 38 (**krakia**), Sm 115 (**krakia**), NIyR 135 (**grakia**) samt förmodligen också DR 336 (**gragia**; okontrollerad läsning av försvunnen gravsten). Intressantast ur runologisk synpunkt är beteckningen av v-ljudet i **ave** med stungen **u**-runa. Som **v**-runa är typen ytterst sällsynt. Jag kunde vid granskning 1966 av Vg 200 konstatera en stungen **u**-runa i namnet David (**taviþær**; se Tillägg, s. 489). På den medeltida runstaven från Nyköping finns Olov den heliges namn ristat **olavr** med binderuna **a** + stungen **u**-runa. Staven daterar sig från mitten eller senare hälften av 1200-talet (E. Svärdström, *Nyköpingsstaven och de medeltida kalenderrunorna*, Antikvariskt arkiv 29, 1966, s. 35). På en teckning av den försvunna gravstenen NIyR 128 Sylling kirke återfinner man också samma sällsynta **v**-runa: **hvilir** 3. sg. 'vilar'. Dessutom förekommer samma **v**-runa, då närmast för bilabialt *v*, i det anglosaxiska myntmästarnamnet Godwine (**koþvin**) på danska runmynt (DR mø 40 a, 41 a–e), präglade i Lund på Sven Estridssons tid (omkr. 1065–1075).

Stolen, som sannolikt har haft sin plats vid norra korväggen, dateras på konsthistorisk väg till »1100-talets mitt eller senare hälft» (W. Karlsson, *Studier i Sveriges medeltida möbelkonst*, 1928, s. 112f.). Den oansenliga inskriften kan naturligtvis ha ristats dit senare, dock förmodligen redan under äldre medeltid.